

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Redactioneel

Sinds 1 januari 1982 is er in Nederland sprake van de regionalisering van de gezondheidszorg. Als onderdeel voor de geestelijke taken daarvan zijn de Regionale Instituten voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg opgericht. In het kader van de verdergaande regionale schaalvergroting en repsychiatisering maken we nu mee dat die RIAGG's het zelfstandig niet houden en één voor één zich opheffen en fuseren met psychiatrische ziekenhuizen en andere instanties.¹

Voor de psychoanalyse zou het tot 1989 duren voordat, voortvloeiend uit de noodzaak tot regionalisering, de eerste herspreidingsoperatie van start ging (1989-1994). Een deel van het budget bleef voor de beide landelijke instituten behouden. De tweede deconcentratieoperatie (vanaf 1994) werd telkenjare opnieuw geregeld. Voor de twee psychoanalytische instituten werd vooralsnog een status buiten de RIAGG's gecreëerd.

Met het bekend worden van het voornemen om de financiering van de RIAGG's anders te regelen dan middels een eigen 'Uitkomst van Overleg' moest een nieuwe regeling voor de structurele positionering van het – inmiddels ene – landelijke psychoanalytische instituut worden gezocht.

Nu stonden deze ontwikkelingen al vast toen de daaraan ten grondslag liggende maatregelen genomen werden. De oormerking van gelden gedecentreerd naar de RIAGG's was een tijdelijke maatregel, bedoeld als bescherming in een overgangstijd en men kan zelfs zeggen dat de psychoanalyse er erg lang van heeft kunnen profiteren. De overheid vindt – en vanuit haar standpunt is dat begrijpelijk – dat de psychoanalyse zo langzamerhand maar moet bewijzen dat ze geen kasplant is maar een krachtige vorm van behandelen en een wijze van bekijken van menselijk gedrag die voldoende belangstelling van het publiek trekt en voldoende mensen die zich erin willen laten scholen.

De oormerking van psychoanalysegeld die in het Nederlands Psychoanalytisch Instituut bleven, kan door een wijziging per 1 januari 2000 niet meer aan de RIAGG-financiering opgehangen worden. Deze ontwikkeling komt op een slecht moment, zoals te doen gebruikelijk. De publieke en professionele waardering voor psychoanalyse is op een laag niveau. De hoogleraar psychiatrie en psychotherapie Koerselman vertelde op 1 februari jongstleden in een lezing voor de Nederlandse Vereniging voor Psychoanalyse in het Nederlands Psychoanalytisch Instituut dat toen hij in 1997/98 voor de benoemingscommissie moest verschijnen, hij moest verdedigen waarom hij analyticus was geworden. Een van de zorgen van die commissie was dat zijn psychoanalytische opleiding hem zou verhinde-

ren goed als psychiater te functioneren. Het gezamenlijke hoogleraren-corps psychiatrie doet er weinig aan om dat beeld te corrigeren. In een interview distantieert Koerselman zich nadrukkelijk van de psychoanalyse. Was dat een onderdeel van de initiatieriten tot hoogleraar? Een fragment: 'Dr. G.F. Koerselman, als psychiater verbonden aan het St. Lucas Andreasziekenhuis te Amsterdam, werd in de jaren zeventig opgeleid als psychoanalyticus, maar ziet dat onderdeel van zijn praktijk tegenwoordig als een "hobby". Hij behandelt de meeste van zijn patiënten met medicijnen en soms elektroshocks, pas daarna heeft praten volgens hem zin. Je zou in de psychotherapie onderscheid moeten maken tussen psychische ziekten en ernstige trauma's enerzijds en "levensproblemen" anderzijds, vindt Koerselman. Voor psychische ziekten zijn er nieuwe vormen van psychotherapie die gericht zijn op de klacht, zegt hij, waarbij niet de hele levensgeschiedenis aan bod hoeft te komen. Niet dat deskundige reflectie op levensproblemen niet zinvol is, dat is zeker wel zo volgens Koerselman, maar hij vindt het geen eerste levensbehoefte. Het "ergens moeilijk mee hebben" zou volgens hem niet onder dezelfde collectieve verzekeringsregeling moeten vallen als depressies of angststoornissen, vindt hij' (Hooghiemstra 1997).

Of om nog een symptoom te nemen in een oneindige reeks, hierbij een citaat uit een wat kwajongensachtig interview in *Psy* met professor Hoogduin (maart 1999, p.23), 'zenuwarts in zaken': 'Bij HSK [zijn firma; HRJ] is cognitieve gedragstherapie het parool. Hoogduin zweert bij deze behandelmethodiek. "Het is de enige therapie waarvan onomstotelijk vaststaat dat ie werkt. En goede medicatie als dat nodig is." Alle andere methodieken veegt de directeur van HSK badinerend van tafel: "Psychoanalyse? Leuk hoor, hoe je met Freud een schoonheid van een plaatje kunt maken van hoe een mens zo geworden is, maar klachten verhelp je er natuurlijk niet mee. Wat hebben we nog meer? Gestalt, de Rogeriaanse aanpak, hypnose, gezinstherapie, bio-energetica. Goeie God, hoe heet het allemaal? Wie zich hiermee bezighoudt moet eens goed in de spiegel kijken. ..." Alleen iriscopie, haptonomie, voetreflextherapie ontbreken in dit rijtje.

Ik citeer niet om te bestrijden maar om een sfeer aan te geven die kort samengevat kan worden als: psychoanalyse is goed en aardig, maar voor het echte werk moet je elders wezen. Ondertussen zie ik mezelf zeventig jaar in de tijd teruggezet toen de Amsterdamse arts E. van Dieren schreef over de psychoanalyse. De titel van het boek is *Futuristische behandeling van Zielszieken (Freud'sche Psycho-analyse; Zoogenàamde "Zielsontleding") Wetenschap of Waanzin? Weldaad of Misdaad?* 'Door E. van Dieren, Arts te Amsterdam, Schrijver van "De Waanzinnige Waereld", N.V. Drukkerij "Amicitia", Haarlem MXMXXVII.' Van de omslag pluk ik: 'Pervers is normaal! Hongeren is eten. Dorsten is drinken. Luiëren is werken.' En als ik het werk opensla op pagina 123 vind ik: 'Bolland heeft ereis gezegd: Onder de gekkendokters

zijn veel gekke dokters! Prof. Jelgersma gedraagt zich, in navolging van Freud, als een vijand van de heerschende moraal, van “de conventionele, culturele moraal”; hij noemt haar “de zotte, quasi-moraal”. En om deze met des te meer succes te kunnen bestrijden stelt hij het zelfs abusievelijk voor als zouden in deze maatschappij onder haar invloed “sexualiteit en verdorvenheid op één lijn worden gesteld”. Op zoo iets zots ben ik echter als huisarts, in mijn meer dan veertig-jarige praktijk, nog nimmer gestuit; wèl weet ik, dat omstreeks 1890 in het toen reeds zeer zieke Rusland een sekte bestond, die zulks aannam en er zich naar gedroeg; de leden verminkten hun geslachtsorganen om ze voorgoed buiten gebruik te stellen! Ook hier weer: eerst tekenen we een karikatuur en vervolgens bestrijden we de onware slechtheid ervan.

In deze context waarin van alles mis- of althans niet goed gaat, zijn de leiders van de verschillende psychoanalytische instellingen en verenigingen wegen ingeslagen die tien jaar geleden ondenkbaar waren. Het taboe op het Nederlands Psychoanalytisch Genootschap is opgeheven en daarmee ook de tegenwerking in internationaal verband, waardoor die vereniging nu binnenkort lid zal worden van de International Psychoanalytical Association, de IPA. Zelfs het vervangen van de verplichte leeranalyse door de Nederlandse Vereniging voor Psychoanalytische Psychotherapie door een verplichte leertherapie heeft de samenwerking van die vereniging met andere psychoanalytische verenigingen niet in gevaar gebracht. Op bestuurlijk niveau is de samenwerking met de Vlamingen zoals die in dit tijdschrift gestalte krijgt, bevorderd. Ook het slechten van die kloof was tien jaar geleden ondenkbaar. De wetenschappelijke bijeenkomsten van elk van de drie psychoanalytische verenigingen zijn nu toegankelijk voor leden van alle drie deze verenigingen.

Nu lijkt het alsof er een volgende stap aankomt. Er gaan stemmen op om de opleidingen van het Nederlands Psychoanalytisch Genootschap, de Nederlandse Vereniging voor Psychoanalyse en de Nederlandse Vereniging voor Psychoanalytische Psychotherapie samen te voegen. Deze stemmen komen uit verschillende bronnen. De ledenvergadering van de Nederlandse Vereniging voor Psychoanalyse heeft haar bestuur in een motie verzocht om op korte termijn plannen voor een gezamenlijke opleiding van NVPA, NPG en NVPP te formuleren. Een gezamenlijke opleiding is ook iets dat door de NVPP wordt beoogd. Op de jaarvergadering van 28 november 1998 heeft ook het Genootschap zich uitgesproken voor een voortzetting van het overleg met de NVPA, met verdere ontwikkeling van de samenwerking tot doel.

De directie van het NPI is plannen aan het ontwikkelen om het instituut om te vormen tot een zogenaamd expertisecentrum voor de geestelijke gezondheidszorg, waar ook de psychoanalytische opleidingen voor wat betreft het praktische gedeelte onderdak kunnen krijgen. Dit met het oog op het verkrijgen van een nieuwe financieringsgrondslag, die noodzakelijk

is nu de huidige oormerking van het psychoanalytische budget eind 1999 afloopt. De drie psychoanalytische verenigingen hebben een commissie opgericht, die moet kijken in welke vorm samenwerking onderling en met het NPI mogelijk is, met behoud van de eigen identiteit van die verenigingen.

Voor deze stap naar samengaan van gedeelten van de opleiding is veel te zeggen. Ertegen is ook van alles: de constituerende verenigingen zullen mogelijk invloed verliezen. Kunnen ze zelf nog selecteren en blijft het verenigingsleven van belang, zijn vragen die zich opdringen. Er is een kans dat, zoals bij elk samengaan, een aantal sleutelfiguren hun sleutel zullen verliezen: commissieleden, bestuursleden, opleiders. Over wat dat voor deze mensen zelf betekent past het ons niet luchthartig te doen. Het zal zeker een verlies van benutte expertkennis en persoonlijke satisfactie opleveren. Voor veel analytici – vaak de experts onder hen – is de psychoanalyse en de opleiding tot psychoanalyticus een centrale waarde in hun leven, die ook een belangrijke tijdbesteding met zich meebrengt. Cruciaal is ook de visie op de plaats van het NPI bij de analytici die geen aanstelling hebben bij het NPI. Bij hen heerst een mengeling van tegenstrijdige emoties die bepaald niet allemaal te weten zijn. Wat er geuit wordt, is vaak woede en teleurstelling over de als hautain beleefde opstelling van het Instituut. Met name de gepercipieerde pretentie dé exclusieve deskundigheid te bezitten op het gebied van de analyse-indicatie wordt niet op prijs gesteld. Vanuit die visie wordt het NPI gezien als conservatief, een zelfbenoemde elite, die de *widening scope* van de psychoanalyse als behandeling niet heeft kunnen volgen. Er is de bezorgdheid dat er een weg is ingeslagen die slechts één kant op leidt. In dit perspectief was het Instituut eens van de oprichtende verenigingen, werd het later van zichzelf en is de derde stap dat de verenigingen van het Instituut worden.

Al deze bedenkingen moeten serieus genomen worden, maar als een dusdanige samenwerking met allerlei bindende randvoorwaarden die de participerende verenigingen beschermen niet totstandkomt, is er kans dat er binnenkort niets meer is om het over oneens te zijn. Analytici hebben een gemeenschappelijk ideëel en financieel belang dat geschaad wordt door te veel onenigheid. De minister wil nu eenmaal alle GGZ-instellingen regionaal gaan financieren, met uitzondering van (academische) expertisecentra. Noodzakelijk hierbij is dat 'het veld' zo'n landelijk expertise-instituut draagt. Daarzonder subsidieert de minister niet.

Alles overwegend, lijkt er meer pro dan contra een verdergaande samenwerking te zijn. Deze levert de mogelijkheid op tot een interessante opleiding mét psychoanalyse, mét psychoanalytische psychotherapie, mét groepsanalyse en mét psychoanalytische partnerrelatietherapie, mét onderzoek. Er kan geld komen, het aantrekken van (internationale) experts in één instituut zal gemakkelijker zijn dan in vijf versnipperde

opleidingen. Ook samenwerking met de universiteit is méér mogelijk dan bij elk ander opleidingsmodel. Reële bezwaren tegen het bestaande instituut mogen geen reden zijn tot afwijzing van de mogelijkheid een exemplarisch instituut tot stand te brengen, dat hulp verleent bij allerlei interessante opleidingen en dat zal kunnen bijdragen tot grotere volwassenheid van de psychoanalyse als beweging.

Hans Reijzer

Noot

1. Vanaf het begin van de regionalisering en uitbreiding van de instituten speelde zich een gevecht af dat in de kern ging over de autonomie van de psychotherapeut en diens recht om voort te bestaan als aparte beroepsgroep. Voor een gedetailleerde studie hiervan zie Reijzer (1993).

Literatuur

Dieren, E. van (1927), *Futuristische behandeling van Zielszieken (Freud'sche Psycho-analyse; Zoogenàamde "Zielsontleding") Wetenschap of Waanzin? Weldaad of Misdad?* Amicitia, Haarlem.

Hooghiemstra, D. (1997), De geluksparadox. *NRC Handelsblad* 10 april 1997.

Reijzer, H.M. (1993), *Naar een nieuw beroep. Psychotherapeut in Nederland*. Proefschrift Bohn Stafleu, Van Loghum, Houten/Zaventem.